

MARIA BAUCHROWICZ-TOCKA

dr historii, dziennikarka Tygodnika „Kontakty” w Łomży

Z cmentarną główką pod pachą. Działalność zawodowa i społeczna konserwator zabytków Wiesławy Szymańskiej

Słowa kluczowe: Wiesława Szymańska, konserwator zabytków, zabytki, Łomża, województwo łomżyńskie

Key words: Wiesława Szymańska, conservator of monuments, monuments, Łomża, Łomża Voivodeship

WPROWADZENIE

Idąc przez zabytkowy cmentarz w Łomży, wytyczony w 1801 r., zauważyła, że z nagrobka z dziecięcą figurą odpadła głowa. Minęła zniszczony pomnik... A chwilę później wróciła do niego... W obawie, aby ktoś nie zniszczył oderwanego fragmentu, wzięła „cmentarną główkę” pod pachę i poszła z nią do pracy¹. Dziś nie wiadomo, czy była to figurka z nagrobku Jadziuchny, Halinki i Zdzisia Żochowskich, zmarłych w 1902 i 1903 r., czy może Jerzyka Dziekońskiego z 1907 r.

Zachwycała się w 2004 r. znaleziskiem ówczesnego proboszcza parafii w Niedźwiadnej, ks. Jarosława Stefaniaka. W parafialnej szopie pod stertami starej słomy spoczywał zniszczony barokowy ołtarz. Pomagała w staraniach o zdobycie funduszy na jego odrestaurowanie i powrót do kościoła. Zabiegała o upublicznienie tego wydarzenia, aby uczyła innych na wartość zabytku. „O tym trzeba mówić i pisać”, przekonywała, bo może gdzieś w innej parafii na strychu, czy w budynku gospodarczym znajduje się zabytek, który został usunięty, bo przestał się podobać. Zrekonstruowany ołtarz z 1730 r. w złotym blasku wrócił do kościoła.

Cieszyła się z odkrycia w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Łomży (kościół rektoralny przy Wyższym Seminarium Duchownym) kolorowych fresków pochodzących z okresu zaborów². Dzięki jej stanowczym i konsekwentnym staraniom w latach 1998–2003 arcydzieła sztuki prawosławnej z XIX w.

zostały odkryte. Świątynia określana jest „łomżyńską perełką”³. Tak nazwała ją sprawczyni przywrócenia fresków.

Ubolewała nad zniszczoną kamienicą przy ul. Bernatowicza 5 w Łomży, z okresu międzywojennego, należąca do ówczesnego ordynatora szpitala św. Duchy, lekarza Włodzimierza Chylińskiego⁴. Jego córka Zofia była uczennicą Wojciecha Gersona, absolwentką paryskiej Akademii Juliana (prywatnej szkoły malarstwa), żoną poety Bolesława Leśmiana.

Niepokoili się i czuwała, aby z remontowanej zabytkowej kamienicy⁵ przy ul. Sienkiewicza 10 w Łomży, dziś należącej do prywatnego właściciela, nie zniknęły maszkarony i inne ozdobniki architektoniczne. Nie zniknęły, a kamienica jest jedną z piękniejszych w mieście.

Bohaterką przywołanych zdarzeń jest nieżyjąca konserwator zabytków Wiesława Szymańska z Łomży.

BIOGRAM

Urodziła się 22 marca 1954 r. w Łomży. Była najstarszą córką z trojga dzieci Haliny z d. Pieniążek i Edmunda Dąbkowskich. Od dziecięcych lat uwielbiała czytać, a *Ania z Zielonego Wzgórza* była jej ulubioną lekturą⁶. Miała tę książkę także w swojej już „dorosłej”, bogatej bibliotece.

W dzieciństwie chciała być nauczycielką, później – prawnikiem. Była absolwentką Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Łomży i Wydziału Historii (kierunek historia ze specjalnością archiwistyka) Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (1973–1978). Studia wybrała sobie sama. Jej rodzice nie narzucali kierunku ani „nie napierali na to, kim ma być w życiu i jak je sobie ułożyć”⁷. Zdecydowała się na uniwersytet w Toruniu.

Po studiach podjęła pracę w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Koszalinie. Pracowała niecałe dwa lata na stanowisku asystentki naukowo-badawczej. W połowie 1980 r. wróciła do Łomży. Szukała pracy w Archiwum Państwowym, jednak, jak wspominała ówczesna kierowniczka archiwum Donata Godlewska, wolnych etatów nie było, a ona miała jeszcze wiele lat do emerytury⁸.

Wiesława Szymańska w lipcu 1980 r. została zatrudniona na stanowisku starszego asystenta w Biurze Badań i Dokumentacji Zabytków (BBiDZ) w Łomży, kierowanym przez Danutę Lempkę⁹. W kolejnych latach awansowała: na adiunkta (marzec 1982 r.), następnie kustosa (styczeń 1987 r.); 1 lipca 1988 r. powierzono jej pełnienie obowiązków dyrektora BBiDZ, a pół roku później (1 stycznia 1989 r.) została powołana na stanowisko dyrektora Biura¹⁰. Jednocześnie poszerzała wiedzę. W 1989 r. ukończyła Studium Podyplomowe Ochrony i Konserwacji Zabytkowych Założeń Ogrodowych na SGGW w Warszawie oraz kursy III stopnia Naczelnej Organizacji Technicznej w zakresie „Pielęgnacja drzew parkowych i pomnikowych” oraz „Bezpieczeństwo i higiena pracy przy konserwacji drzew parkowych i zieleni”¹¹.

W Biurze prowadziła dział budownictwa ludowego, założeń dworsko-ogrodowych oraz ewidencję zabytków architektury i budownictwa województwa łomżyńskiego, która była podstawą opracowania *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo łomżyńskie*¹².

1. Wiesława Szymańska.
Fot. M. Maliszewski
Wiesława Szymańska.
Photo by M. Maliszewski

Decyzją Ministra Kultury i Sztuki w 1990 roku BBiDZ zostały zlikwidowane, a w ich miejsce powołano oddziały Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Wiesława Szymańska była likwidatorem Biura w Łomży. Po zmianach wojewoda łomżyński Franciszek Adamiak 24 września 1990 r. powierzył jej pełnienie obowiązków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a 1 marca 1991 r., w wyniku ministerialnego konkursu, została powołana na Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży¹³. Jej kandydaturę popierali: wojewoda łomżyński, Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Region Mazowsze, Komisja Opieki nad Zabytkami przy Zarządzie Wojewódzkim PTTK, Muzeum Okręgowe w Łomży¹⁴. Przewodniczący Koła Wojewódzkiego Stowarzyszenia Architektów Polskich w Łomży napisał o niej w opinii:

Dała się poznać kolegom jako osoba próbująca stworzyć w województwie nową praktykę i nowy klimat w ochronie zabytków. Działania te, jeżeli zostaną utrwalone, mają szansę doprowadzić do nadania właściwej rangi często lekceważonym przez decydentów i administrację wartościom. Oprócz przygotowania fachowego Pani Szymańska ma odwagę, stanowczość i przekonanie, aby tych wartości głośno bronić¹⁵.

Funkcję tę pełniła do 31 grudnia 1998 r., czyli do reformy administracyjnej kraju, w wyniku której zostało zlikwidowane województwo łomżyńskie. Od 1 stycznia 1999 r. łomżyńska służba ochrony zabytków została administracyjnie wcielona do powołanego w utworzonym województwie podlaskim Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Białymstoku. Wraz ze zmianą struktu-

ry zmieniała się też nazwa z dotychczasowego oddziału wojewódzkiego w Łomży na delegaturę. Wiesława Szymańska od 1 stycznia 1999 r. była kierownikiem Delegatury w Łomży. Powołał ją na to stanowisko ówczesny Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Białymstoku Antoni Oleksicki.

Dnia 20 kwietnia 1999 r. wojewoda podlaski Krystyna Łukaszuk (była wojewodą od 1997 do października 2001 r.) powołała Szymańską na stanowisko zastępcy Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (PWKZ). Po odwołaniu w trybie natychmiastowym konserwatora Oleksickiego, 21 listopada 2001 r., wojewoda podlaski Marek Strzaliński powierzył jej pełnienie obowiązków Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków¹⁶. Funkcję tę pełniła do 25 lutego 2002 r., pozostając jednocześnie kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łomży. Zastępcą PWKZ była do 27 marca 2003 r.¹⁷, a kierownikiem Delegatury w Łomży do śmierci, do 28 września 2007 r.

Została odznaczona Złotą Odznaką „Za Opiekę nad Zabytkami” (1997). Za wkład w rozwój, działalność i popularyzację Muzeum uhonorowana „Bursztynowym Kiercem” (2001) przez Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży.

Została Matką Chrzestną Herbu wsi Poryte, przyjętego w 2001 r., w czasie jubileuszowych obchodów 625-lecia założenia wsi i 615-lecia utworzenia parafii Poryte.

Spoczywa w głównej alei na zabytkowym cmentarzu w Łomży, jednym z najstarszych w kraju, któremu za życia poświęcała dużo konserwatorskiej troski.

PRACA ZAWODOWA

Wiesława Szymańska nie wyobrażała sobie życia bez pracy i ludzi. „Lubię być w środku zdarzeń”, mówiła w wywiadzie prasowym w 1995 r.¹⁸ „Żyła pracą i zabytkami. Kochała je, dostrzegała i często o nich mówiła”, wspominała siostra¹⁹.

Konserwator Wiesława Szymańska nadzorowała przebieg prac w remontowanej katedrze łomżyńskiej i ratuszu. Czuwała nad odrestaurowaniem XIX-wiecznych polichromii w dawnej cerkwi, dziś kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Pilnowała remontów kościołów i dworów w regionie łomżyńskim. Walczyła o zabezpieczenie budynku z 1911 r. byłego hotelu Bristol w Łomży. Zabięgała o powrót zabytkowej ambony do łomżyńskiej katedry. Równie ważne były dla niej duże obiekty, jak i małe architektoniczne detale i szczegóły.

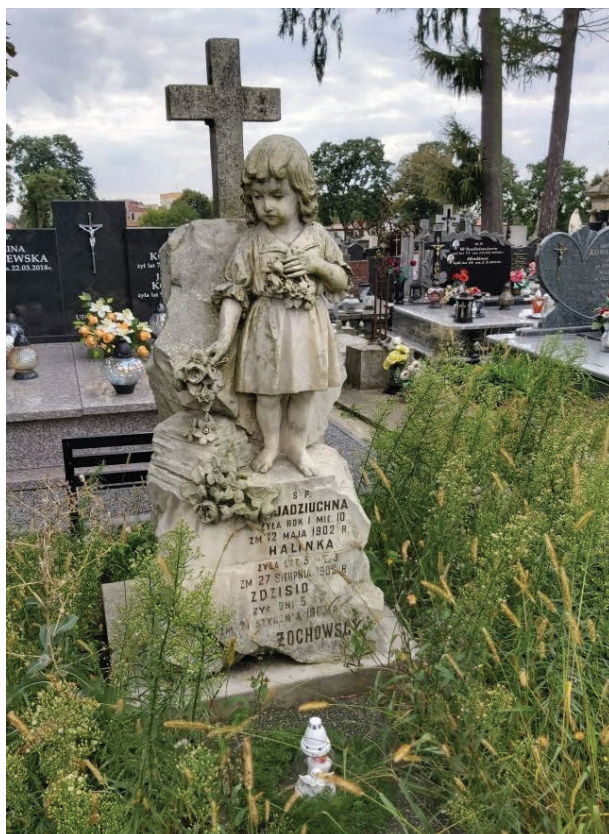
Kierownik Galerii Sztuki Współczesnej w Łomży Karolina Skłodowska pamięta, jak w czasie remontu stuletniej kamienicy przy ul. Długiej w Łomży, w której ma siedzibę Galeria, konserwator Szymańska pilnowała rekonstrukcji stylowych sztukaterii i doboru oświetlenia w salach wystawowych²⁰. Ślady jej działalności w postaci odrestaurowanych budynków, obiektów w skansenach, kościołów i parków, obrazów, rzeźb i nagrobków pozostały w całym byłym województwie łomżyńskim.

Jesteśmy jej wdzięczni. Za nadzory konserwatorskie i wspieranie nas w dziesiątkach działań konserwatorsko-remontowych, tak w zespole pałacowo-parkowym, jak i w pracach przy obiektach zgromadzonych w skansenie. Za przychyłność, życzliwość i pomoc dotyczącą prac w kościele

2. Pomnik Jadziuchny, Halinki i Zdzisia Żochowskich, zmarłych w 1902 r. i 1903 r., na zabytkowym cmentarzu w Łomży.

Fot. G. Szczęsna

The gravestone of Jadziuchna, Halinka and Zdzisław Żochowski, deceased in 1902 and 1903, in the historic cemetery in Łomża. Photo by G. Szczęsna

pw. Trójcy Przenajświętszej i w zespole szpitalno-klasztornym w Ciechanowcu. Za wspieranie władz samorządowych kolejnych kadencji przy rewitalizacji koncepcji zagospodarowania rynku w Ciechanowcu. Za wspieranie badań archeologicznych na terenie miasta. Wdzięczni jesteśmy za opiniowanie różnorodnych wniosków o środki finansowe na realizację zadań z zakresu ochrony zabytków, adresowanych do beneficjentów wielu programów Unii Europejskiej,

mówiła 15 września 2011 r. w Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu, na sesji naukowej „Zabytki Podlasia”, poświęconej i dedykowanej pamięci Wiesławy Szymańskiej, jej organizatorka – dyrektor Muzeum Dorota Łapiak²¹.

W Muzeum Pisanki, które powstało w 2004 r. w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu, znajduje się pisanka z portretem Wiesławy Szymańskiej autorstwa artystyka Wojciecha Boguckiego, której... nie zdążyła odebrać.

Konserwator Szymańska z fachowym i zgranym zespołem konserwatorów z Łomży penetrowała teren. Odkrywała w likwidowanych Państwowych Gospodarstwach Rolnych (PGR) zdewastowane, zniekształcone dobudówkami i przerób-

3. Pomnik Jerzyka Dziekońskiego z 1907 r. na zabytkowym cmentarzu w Łomży. Fot. G. Szczęsna
The gravestone of Jerzyk Dziekoński from 1907 in the historic cemetery in Łomża. Photo by G. Szczęsna

kami dworki (często były adaptowane na biurowce pegeerowskiej administracji), zniszczone pomniki, spichlerze, budynki gospodarcze, parki i aleje²². Tak było w Grabowie, Lachowie, Bęćkowie, Modzelach, Nieckowie, Tarnowie, Ciechanowcu, Glinkach.

Popegeerowskim mieniem zarządzała Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa. Konserwator Szymańska z propozycją ratowania zabytkowych obiektów w byłych pegeerach zgłosiła się do ówczesnego wojewody łomżyńskiego Mieczysława Bagińskiego. Ze wspólnej inicjatywy doszło do spotkania konserwator Szymańskiej i wojewody Bagińskiego z prezesem centrali Agencji, Adamem Tańskim, i dyrektorem Oddziału Agencji w Suwałkach, Ludygierem Rogowskim²³. Prezes Agencji nie tylko podzielił troskę łomżyńskiej konserwator. Uznał, iż sprawa „wywołana” w Łomży dotyczy całego kraju. Poprosił o przygotowanie wystąpienia z nakreślonymi regułami dotyczącymi ochrony zabytkowych obiektów przez przyszłych dzierżawców i właścicieli popegeerowskich nieruchomości. Przygotowała je Wiesława Szymańska.

Pracę zawodową łączyła z pracą społeczną. Każdego roku w dzień Wszystkich Świętych stawała z puszką przy bramie zabytkowego cmentarza w Łomży i uczestniczyła w organizowanej (od 1984 r. do dziś) przez Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej [dalej: TPZŁ] kweście na ratowanie najcenniejszych, pod względem historycznym i artystycznym, nagrobków na nekropolii²⁴. Kwestę uważała za swój obowiązek – jako konserwator chciała dawać przykład innym. Zabiegała także o fundusze z budżetu. W okresie pełnienia przez nią funkcji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży, a następnie zastępcy Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z pozyskanych środków budżetowych (ok. 100 tys. zł) na cmentarzu w Łomży poddano konserwacji m.in. kaplicę Śmiarowskich.

Pracami związanymi z odnawianiem zabytkowych nagrobków, krzyży, figur i ogrodzeń kierował ówczesny wiceprezes, obecnie prezes Zarządu Głównego TPZŁ Józef Babel. Wszystkie renowacje (dzięki kwestom i staraniom służb konserwatorskich zrealizowano ich 150) były wykonywane w porozumieniu i pod opieką konserwator Szymańskiej²⁵.

4. Wiesława Szymańska.
Fot. G. Gwizdon
Wiesława Szymańska.
Photo by G. Gwizdon

Pochylając się nad każdym obiektem, rozważając sposoby jego ratowania, z niezwykłą stanowczością pilnowała, by zachować lub odtworzyć wszystko, co tylko do uratowania możliwe było. Dotyczyło to każdego obiektu, a szczególnie stosunek miała Pani Konserwator do nagrobków figuralnych, wśród nich do tych dziecięcych, które za jej przyczyną odrestaurowane zostały jako pierwsze,

wspominał Józef Babieli²⁶.

Dostrzegała potrzeby zabytkowych kościołów poza Łomżą, w Wąsoszu, Andrzejewie, Niedźwiadnej. Ubolewała, że wielu księży zarządzających kościołami w Łomżyńskim nie ma podstawowej wiedzy z historii sztuki. Podpowiadała projekty, z których można było pozyskać pieniądze na remonty i ratowanie zabytków.

„Odnosiło się wrażenie, że zasadniczym elementem jej życia była troska o piękno we wszelkim wymiarze. Temu powołaniu podporządkowała całe swoje siły, nie oszczędzając siebie, aby służyć pięknu i ludziom”, powiedział o konserwator Szymańskiej były proboszcz parafii Niedźwiadna ks. Jarosław Stefaniak, który współpracował z nią przy rewitalizacji XVI-wiecznego kościoła w tej miejscowości²⁷.

Otaczała konserwatorską ochroną i przywracała blask dawnym zabytkom. Dzięki kierowanym przez nią pracom oraz jej staraniom i niezwykłej trosce o ratowanie różnych śladów przeszłości, o zachowanie dziedzictwa, do rejestru zabytków wpisanych zostało kilkadziesiąt różnych obiektów: dworów i zespołów parkowych, budynków, cmentarzy wyznaniowych, powstańców i wojennych,

kościółów, historycznych układów urbanistycznych oraz zabytków ruchomych. Prawdopodobnie jej ostatnią decyzją o wpisie do rejestru zabytków obiektu nieruchomego był zespół forteczny Twierdza Osowiec²⁸. Śledziła postępy badań archeologicznych prowadzonych przez Antoniego Smolińskiego na Wzgórzu św. Wawrzyńca i Górze Królowej Bony w Łomży.

Wiesława Szymańska była niewątpliwie jednym z najwybitniejszych przedstawicieli służb konserwatorskich w województwie łomżyńskim i podlaskim. [...] Wielką rolę przywiązywała do prowadzenia konserwacji zabytków ruchomych, np. konserwacji rzeźb, ołtarzy, ambon, obrazów, obiektów z kolekcji prof. Piotra Bańkowskiego będącej w posiadaniu Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów w Łomży,

wspominał swoją szefową konserwator Sławomir Zgrzywa z Łomży²⁹.

PRACA SPOŁECZNA I POPULARYZUJĄCA ZABYTKI

Dzieliła się swoją wiedzą i doświadczeniem z kolegami konserwatorami. Podjęła skuteczną próbę integracji rozproszonego środowiska konserwatorów w województwie podlaskim, pracujących wcześniej w trzech województwach (białostockim, łomżyńskim i suwalskim). Zorganizowała konserwatorskie spotkania w Osowcu, Nowogrodzie, Łomży i Kurowie.

Poszła też dalej, integrowała konserwatorów z kraju: Ostrołęki, Radomia, Bydgoszczy, Łodzi, Olsztyna, Suwałk, Białegostoku, Elku³⁰. Inspirowała i współorganizowała spotkania, których celem było dzielenie się doświadczeniami i zacieśnianie koleżeńskich więzi oraz poznawanie nowych regionów i miejsc (ostatnie było w 2005 r. w Kwiku na Mazurach).

Wiesława Szymańska angażowała się w prace społeczne. Od 1994 r. była członkiem Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów (ŁTN). Z referatami i zawsze merytorycznym głosem w dyskusji uczestniczyła w organizowanych przez ŁTN konferencjach naukowych i seminariach. Jej wystąpienia były publikowane: *Ślady kultury materialnej po rodzinie Wagów*³¹, *Ślady kultury materialnej Żydów w regionie łomżyńskim*³², *Ślady kultury materialnej społeczności ewangelickiej w regionie łomżyńskim*³³. Jako współautorka z Donatą Godlewską opracowała plan-informator zabytkowego cmentarza w Łomży³⁴.

Od 1989 r. aktywnie działała w łomżyńskim oddziale Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej. W kadencji 1992–1995 była członkinią Zarządu Oddziału, a w kadencji 1995–1998 – wiceprezesem Oddziału.

Wykorzystywała różne okazje, aby popularyzować wiedzę o zabytkach i konieczności ich ochrony. Na organizowanych przez Zarząd TPZŁ otwartych spotkaniach dla mieszkańców miasta wojewódzka konserwator Szymańska z pasją opowiadała o zabytkach Łomży, ciekawostkach z przeszłości mieszczan i miasta, o wykopaliskach na Wzgórzu św. Wawrzyńca, o dziedzictwie kulturowym regionu³⁵.

5. Nagrobek Wiesławy Szymańskiej w głównej alei zabytkowego cmentarza w Łomży.
Fot. M. Bauchrowicz-Tocka
The tombstone of Wiesława Szymańska on the main avenue of the historic cemetery in Łomża. Photo by M. Bauchrowicz-Trocka

W czerwcu (24–26) 1994 r. w Łomży odbył się Świątowy Zlot Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej połączony z X Zjazdem Wychowanków i Nauczycieli Szkół Łomżyńskich. Pod względem organizacyjnym było to duże i dość trudne przedsięwzięcie. Wiesława Szymańska została powołana w skład komitetu organizacyjnego³⁶. Jej zaangażowanie przyczyniło się do udanego wydarzenia i dobrego wizerunku Łomży. Warto przypomnieć, że przed zlotem został odrestaurowany pomnik Jakuba Wagi i uporządkowany skwer przy pomniku Stacha Konwy.

Od 12 maja 2003 r. przewodniczyła Radzie Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży. Angażowała się w prace w Skansenie Kurpiowskim w Nowogrodzie, który był oddziałem Muzeum, m.in. w remont zabytkowego dworu ze wsi Brzóska i karczmy z Dylewa. Była członkiem Rady Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka w Ciechanowcu.

Współpracowała z Oddziałem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Łomży. W Oddziale, założonym i kierowanym przez senatora dr. Jana Stypułę, od pierwszej kadencji, od 1994 do 2004 r. była skarbnikiem. Aktywnie włączała się w organizowanie pomocy Polakom na Białorusi, Litwie i w Ukrainie. Pomoc miała konkretny wymiar, łomżyńscy członkowie Wspólnoty Polskiej do polskich szkół za wschodnią granicą zawozili telewizory, radiomagnetofony, pierwsze komputery, polskie książki, a do domu dziecka na Litwie – odzież, przybory szkolne, artykuły higieniczne. Wiesława Szymańska bezinteresownie udzielała korepetycji z języka polskiego maturzystce z Białorusi, która uczyła się w szkole średniej w Łomży. Przeżywała jej egzamin maturalny jak egzaminy swoich synów. Dziewczyna maturę zdała.

Uczestniczyła w organizowanych wspólnych konferencjach. W październiku 2000 r. na konferencji naukowej zorganizowanej w Domu Polskim w Szczuczynie na Białorusi przez łomżyński Oddział „Wspólnoty Polskiej”, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów i Oddział Związku Polaków na Białorusi wygłosiła referat *Zabytki Szczuczyna nad Wisłą*, który został opublikowany w wydawnictwie pokonferencyjnym³⁷.

Pracowała w komisji do spraw przyznawania dorocznych nagród marszałka województwa podlaskiego w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony dóbr kultury w latach 2004–2007³⁸. Była członkiem Rady Naukowej Parku Krajobrazowego Doliny Narwi.

PRYWATNIE

Wiesława Szymańska w 1978 r. wyszła za mąż za Ryszarda Szymańskiego. Była matką dwóch synów: Kamila (ur. 1979) i Justyna (ur. 1983)³⁹. Byli jej wielką dumą.

„Lubię dom, ale jestem antytalentem rondla i patelni. Nienawidzę gotowania. Jestem tak zestresowana w kuchni, że często mam kulinarne wpadki”, żartowała ze swoich umiejętności kulinarnych w wywiadzie prasowym w 1995 r.⁴⁰

Miała olbrzymie poczucie humoru, potrafiła wszystko „prześmiać”. W towarzystwie bawiła ludzi i nadawała ton spotkaniom.

Otaczała się sztuką. W służbowym gabinecie, w budynku przy ul. Nowej w Łomży, z zabytkowym owalnym stołem z koronkową serwetą, towarzyszyły jej porcelanowe figurki uśmiechniętego Buddy i słonia z uniesioną do góry trąbą. Na ścianie mapa województwa, w wiekowej witrynie książki.

W jej salonie w prywatnym mieszkaniu wisiał jeden z pierwszych obrazów artystki Teresy Adamowskiej (absolwentki Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu). Duże płótno przedstawiało dwie postacie bez twarzy. Obraz był ciemny i mroczny. I inny tej samej artystki: pejzaż nad Narwią i lecąca na miotle czarownica w czerwonych pantofelkach. W jej mieszkaniu wisiały też pogodne obrazy Iwony Sielskiej, Henryka Osickiego, Janusza Czarnego.

W bogatej bibliotece piętrzyły się albumy i książki z historii sztuki oraz płyty z muzyką klasyczną. Uczestniczyła w koncertach i wernisażach.

Miała wielu przyjaciół i duże koleżeńskie grono, bo ludzie lubili z nią przebywać. Zawodowe kontakty z konserwatorami zabytków przerodziły się w trwałe przyjaźnie. Łączyła ich pasja poznawania nowych, ciekawych miejsc i obiektów.

Prywatnie organizowali wspólne wyjazdy do Włoch, Francji, Anglii, Grecji, na Litwę.

Zainteresowania historią i zabytkami zrodziły przyjaźń z wieloletnią kierowniczką archiwum w Łomży Donatą Godlewską, która wspominała, że Wiesława często skarżyła się na ból głowy⁴¹. Żadna z nich wówczas nie przypuszczała, że był to objaw nieuleczalnej choroby nowotworowej (przyczyna śmierci).

„Wciąż brakować nam będzie jej wiedzy i doświadczenia, życzliwości, zapалу do pracy, poczucia humoru i... zadziornego uśmiechu”, wspominała Karolina Skłodowska⁴².

Wiesława Szymańska w pamięci wielu pozostała jako kompetentna i operatywna konserwator, dla której najważniejszą sprawą było przywracanie blasku zabytkom i ocalanie piękna historii. Została w pamięci także jako człowiek życzliwy, otwarty, serdeczny.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Babel J., *Z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011.
- Bagiński M., *Wspomnienie* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011.
- Bauchrowicz-Tocka M., *My z Łomży*, Łomża 2019.
- Godlewska D., *Wiesia*, „Wiadomości Łomżyńskie” 2007, nr 11.
- Godlewska D., Szymańska W., *Plan-informator cmentarza zabytkowego w Łomży*, Łomża 1989.
- Gospodarczyk J., *W środku zdarzeń*, „Kontakty” 1995, nr 18.
- Łapiak D., *Wiesława Szymańska a zabytki Ciechanowca* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011.
- Oleksicki A., *Wiesława Szymańska. Przyjaciel i współpracownik* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011.
- Polski słownik biograficzny konserwatorów zabytków*, z. 5, red. I. Błaszczuk, H. Kondzieła, H. Krzyżanowska, M. Merkel-Massé, Warszawa 2016.
- Skłodowska K., *Wiesławy Szymańskiej pasja i powołanie* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału TPZŁ za okres kadencji 22.05.1992–1.06.1995*.
- Stefaniak J., *Najważniejszy w każdym działaniu jest początek (Platon) – rewitalizacja XVI-wiecznego kościoła w Niedźwiadnej* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011.
- Sznejder E., *Zakochana w historii*, „Nasza Łomża” 2008, nr 39.

- Szymańska W., *Ślady kultury materialnej po rodzinie Wagów* [w:] *Jakub Waga – pedagog i uczony*, red. W. Grębecka, Łomża 2001.
- Szymańska W., *Ślady kultury materialnej społeczności ewangelickiej w regionie łomżyńskim* [w:] *Ewangelicy na północno-wschodnim Mazowszu w XIX i XX w.*, red. M. Gnatowski, Łomża 2006.
- Szymańska W., *Ślady kultury materialnej Żydów w regionie łomżyńskim* [w:] *Żydzi i stosunki polsko-żydowskie w regionie łomżyńskim w XIX i XX wieku. Studia i materiały*, red. M. Gnatowski, Łomża 2002.
- Szymańska W., *Zabytki Szczuczyna nad Wisłą* [w:] *Dwa Szczuczyny. Miasta, które łączy nie tylko nazwa*, red. M. Gnatowski, Łomża 2001.
- Tomecka B., *Wieża Szymańska (1954–2007)*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2007, z. 13.
- wac., tor., *Zabytki bez konserwatora*, „Kurier Poranny” 20.11.2021.
- Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo łomżyńskie*, t. 23, red. H. Krzyżanowska, Warszawa 1985.
- Zgrzywa S., *Wieża Szymańska – nota biograficzna* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wieżawy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanów 2011.

Źródła wywołane

- Wywiad z Iwoną Zubik, siostrą W. Szymańskiej, 12.06.2023 r.
Wywiad z Karoliną Skłodowską, 15.05.2023 r.

Opracowania internetowe

- Czyżewski T., *Łomżyńska perła*, „Niedziela” 2003, nr 13, <https://www.niedziela.pl/artukul/13643/nd> [dostęp: 28 VI 2023].
- Protokół z kompleksowej kontroli finansowej przeprowadzonej w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Białymstoku w dniach od 05.02.2004 r. do 19.03.2004 r.*, https://bip-archiwum.bialystok.uw.gov.pl/Show_Item.aspx?ID=1316 [dostęp: 28 VI 2023].

PRZYPISY

- ¹ Wywiad z Iwoną Zubik, siostrą W. Szymańskiej, 12.06.2023 r.
- ² Kościół został wybudowany w 1878 r. jako cerkiew dla stacjonującego w Łomży carskiego wojska.
- ³ T. Czyżewski, *Łomżyńska perła*, „Niedziela” 2003, nr 13, <https://www.niedziela.pl/artukul/13643/nd> [dostęp: 28 VI 2023].
- ⁴ Do dziś nie są uregulowane sprawy własnościowe kamienicy.
- ⁵ Kamienica Antoniny i Piotra Śledziewskich została wybudowana na przełomie XIX i XX w. W latach 1916–1918 na parterze mieściła się izba harcerska, w latach międzywojennych II i III piętro zajmowała Publiczna Szkoła Powszechna nr 3. Budynek uległ znacznym zniszczeniom w trakcie pożaru. Zrekonstruował i odnowił go obecny właściciel Andrzej Makarewicz.
- ⁶ Przeczytała pięć tomów: *Ania z Zielonego Wzgórza*, *Ania z Avonlea*, *Ania na Uniwersytecie*, *Ania z Szumiących Topoli*, *Wymarzony dom Ani* – wywiad z Iwoną Zubik, siostrą W. Szymańskiej, 12.06.2023 r.
- ⁷ Tamże.
- ⁸ D. Godlewska, *Wiesia*, „Wiadomości Łomżyńskie” 2007, nr 11, s. 19.

- ⁹ Biuro Badań i Dokumentacji Zabytków zostało powołane przez wojewodę łomżyńskiego w 1977 r. Zatrudniało 8 pracowników i było zlokalizowane w zabytkowym budynku byłej rzeźni przy ul. Nowogrodzkiej.
- ¹⁰ S. Zgrzywa, *Wiesława Szymańska – nota biograficzna* [w:] *Zabytki Podlasia. Pamięci Wiesławy Szymańskiej*, red. M. Gryguc, A. Wap, A. Wiśniewska, Ciechanowiec 2011, s. 15.
- ¹¹ *Polski słownik biograficzny konserwatorów zabytków*, z. 5, red. I. Błaszczuk, H. Kondziela, H. Krzyżanowska, M. Merkel-Massé, Warszawa 2016, s. 91.
- ¹² *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo łomżyńskie*, t. 23, red. H. Krzyżanowska, Warszawa 1985.
- ¹³ S. Zgrzywa, *Wiesława Szymańska...*, s. 16.
- ¹⁴ Tamże.
- ¹⁵ B. Tomecka, *Wiesława Szymańska (1954–2007)*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2007, nr 13, s. 264.
- ¹⁶ Antoni Oleksicki został odwołany 19 listopada 2001 r. na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie, Aleksandra Brody – wac., tor., *Zabytki bez konserwatora*, „Kurier Poranny”, 20.11.2021.
- ¹⁷ *Protokół z kompleksowej kontroli finansowej przeprowadzonej w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Białymstoku w dniach od 05.02.2004 r. do 19.03.2004 r.*, https://bip-archiwum.bialystok.uw.gov.pl/Show_Item.aspx?ID=1316 [dostęp: 28 VI 2023].
- ¹⁸ J. Gospodarczyk, *W środku zdarzeń*, „Kontakty” 1995, nr 18, s. 10.
- ¹⁹ Wywiad z Iwoną Zubik, siostrą Wiesławy Szymańskiej, 12 czerwca 2023 r.
- ²⁰ Wywiad z Karoliną Skłodowską, 15.05.2023 r.
- ²¹ D. Łapiak, *Wiesława Szymańska a zabytki Ciechanowca* [w:] *Zabytki Podlasia...*, s. 14.
- ²² Państwowe Gospodarstwa Rolne zostały zlikwidowane ustawą z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. Ich likwidacja przebiegała w latach 1992–1993.
- ²³ M. Bagiński, *Wspomnienie* [w:] *Zabytki Podlasia...*, s. 23.
- ²⁴ Zabytkowy cmentarz w Łomży obejmuje dzisiaj teren nekropolii rzymskokatolickiej oraz byłych cmentarzy prawosławnego i ewangelicko-augsburskiego. Spoczywają tam m.in. botanik, autor *Flory polskiej* Jakub Waga (zm. 1872), pisarz Feliks Bernatowicz (zm. 1836), pierwszy archeolog północno-wschodniej Polski Alfons Budzyński (zm. 1855), kierownik okręgu POW w Łomży Leon Kaliwoda (zm. 1918). Na cmentarzu jest 560 zabytkowych nagrobków.
- ²⁵ E. Szejder, *Zakochana w historii*, „Nasza Łomża” 2008, nr 39, s. 2.
- ²⁶ J. Babel, *Z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej* [w:] *Zabytki Podlasia...*, s. 31.
- ²⁷ J. Stefaniak, *Najważniejszy w każdym działaniu jest początek (Platon) – rewitalizacja XVI-wiecznego kościoła w Niedźwiadnej* [w:] *Zabytki Podlasia...*, s. 45–46.
- ²⁸ A. Oleksicki, *Wiesława Szymańska. Przyjaciel i współpracownik* [w:] *Zabytki Podlasia...*, s. 20.
- ²⁹ S. Zgrzywa, *Wiesława Szymańska...*, s. 17. Dzięki zabiegom o fundusze W. Szymańskiej z gabinetu prof. P. Bańkowskiego w ŁTN im. Wagów poddano renowacji: 14 obrazów, 6 krzeseł, zegar i sofę.
- ³⁰ A. Oleksicki, *Wiesława Szymańska. Przyjaciel...*, s. 21.
- ³¹ W. Szymańska, *Ślady kultury materialnej po rodzinie Wagów* [w:] *Jakub Waga – pedagog i uczony*, red. W. Grębecka, Łomża 2001.
- ³² *Taż, Ślady kultury materialnej Żydów w regionie łomżyńskim* [w:] *Żydzi i stosunki polsko-żydowskie w regionie łomżyńskim w XIX i XX wieku. Studia i materiały*, red. M. Gnatowski, Łomża 2002.
- ³³ *Taż, Ślady kultury materialnej społeczności ewangelickiej w regionie łomżyńskim* [w:] *Ewangelicy na północno-wschodnim Mazowszu w XIX i XX w.*, red. M. Gnatowski, Łomża 2006.
- ³⁴ D. Godlewska, W. Szymańska, *Plan-informator cmentarza zabytkowego w Łomży*, Łomża 1989.
- ³⁵ *Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału TPZŁ za okres kadencji 22.05.1992–1.06.1995*; M. Bauchrowicz-Tocka, *My z Łomży*, Łomża 2019, s. 56, 60.
- ³⁶ M. Bauchrowicz-Tocka, *My z Łomży...*, s. 53.
- ³⁷ W. Szymańska, *Zabytki Szczuczyna nad Wisłą* [w:] *Dwa Szczuczyny. Miasta, które łączą nie tylko nazwa*, red. M. Gnatowski, Łomża 2001.
- ³⁸ W latach 2002–2007 marszałkiem województwa podlaskiego był Janusz Kazimierz Krzyżewski.
- ³⁹ Syn Kamil mieszka i pracuje w Warszawie, Justyn – w Londynie.

⁴⁰ J. Gospodarczyk, *W środku...*, s. 10.

⁴¹ D. Godlewska, *Wiesia...*, s. 19.

⁴² K. Skłodowska, *Wiesławy Szymańskiej pasja i powołanie [w:] Zabytki Podlasia...*, s. 34.

WITH A CEMETERY HEAD UNDER THE ARM. PROFESSIONAL AND SOCIAL ACTIVITIES
CONSERVATOR OF MONUMENTS WIESŁAWA SZYMAŃSKA

The text is devoted to Wiesława Szymańska (1954–2007) from Łomża, an extremely active conservator of monuments. She worked in the conservation service, in various positions (due to administrative changes), for 27 years. She was the first and only provincial conservator in the then Łomża Voivodeship. Traces of her active professional and social activity in the form of restored buildings, objects in open-air museums, churches, parks, tombstones, crosses, paintings and sculptures have remained throughout the former Łomża Voivodeship.